

Rookpluimen

VAN HET BESTUUR

Een ieder van ons zit in dezelfde rookwolk met onduidelijk zicht op de toekomst een duidelijk uitzicht ontbreekt momenteel. Uw voorzitter heeft nog even in het schoorsteen bestand gekeken of er misschien ooit een Nederlands bedrijf heeft bestaan met schoorsteen met de naam Corona. Neen, dat was niet het geval. Maar er kwamen wel vier namen naar voren die dezelfde klank hebben: Pomona, Santona, Venlona en Corubona.

POMANA

De dichtst bij Corona komende naam was N.V. Pomona, een groentedrogerij uit Breda die in 1916 een 35 meter hoge schoorsteen door het bedrijf N. Peters liet bouwen. Volgens de website van Het Nieuwe Instituut (centrum voor architectuuronderzoek) is voor deze groente-drogerij door een onbekende firma Wiebenga (een groente- droogstelsel ontwikkeld in samenwerking met technisch bureau De IJzeren Tor uit Arnhem, waarmee volgens Wiebenga een grote rendementsverbetering viel te halen. "Als het Wiebenga lukte om het stelsel voor 1 september 1916 operationeel te krijgen, zou hij fl.1000 (de verwachte extra weekopbrengst) ontvangen vermeerderd met overige kosten". Door onder andere materiaal schaarste als gevolg van de Eerste Wereldoorlog strandde het project.

VENLONA

Na 1900 ging in Venlo de fabricage van keramische producten van start in een drietal nieuwe steenfabrieken. Daartoe behoorde ook de in 1903 opgerichte steenringoven van J. Van der Heyden aan de Veldenseweg. De steenfabriek werd in 1913 uitgebreid door plaatsing van een 50 pk zuiggasmoter. Het bedrijf werd gedreven door H. Janssen onder de naam Stoomsteenfabriek VENLONA. Vanaf 1921 was het be-

drijf eigendom van de steenfabriek 'De Vlietberg' te Nijmegen met fabrieken te Ooy bij Nijmegen. Eind jaren dertig van de vorige eeuw werd met de productie van stenen gestopt en volgde in 1938 de sloop van de fabrieksgebouwen. De in 1912 door Sjang Geelen uit Neer met radiaalstenen van Canoy-Herfkens gebouwde 29 meter hoge schoorsteen werd in december 1939 opgeblazen. Althans, dat was de bedoeling. Maar zover kwam het niet. Het blad Mooi Limburg sprak van een "eigenwijze schoorsteen" nadat deze enkele uren vóór de vastgestelde executie met springstoffen uit eigen beweging omviel.

CORUBONA

In het jaar 1912 werd aan de Napoleonsweg te Nunhem de steenfabriek CORUBONA opgericht. De bedrijfsnaam verwijst naar de achternamen van de oprichters, te weten het driemanschap Henri Coenen, Peter Rutten en Hendrik Boonen, met – naar alle waarschijnlijkheid – als toevoeging NA van Naamloze Vennootschap. De doelstelling van de onderneming was 'het exploiteren van een ringoven, het produceren van bakstenen en het drijven van handel daarin. Tijdens de nieuwbouw van de fabriek werd de 34 meter hoge schoorsteen van de oven gebouwd met massieve bakstenen door de toen 16-jarige schoorsteenbouwer Sang Geelen hiervoor genoemd. De aanneemsom

De CORUBONA schoorsteen in Nunhem

bedroeg 150,00 gulden. Voor eenzelfde bedrag bouwde Sjeng Geelen in 1917 met radiaalstenen van Canoy-Herfkens een tweede schoorsteen, met een hoogte van 23 meter naast het nieuwe ketelhuis toen werd overgegaan van hand- op stoomkracht

Na de sloop van het ringovengebouw in de jaren zeventig is het karakteristieke uiterlijk van de behouden gebleven en de ringovenschoorsteen goed zichtbaar geworden. De onderkant bestaat uit een drietal vierkante, op elkaar gestapelde, trommels waarop de ronde schacht is aangebracht. Deze bouwwijze was met name in het zuiden van ons land gebruikelijk voor schoorstenen die in het midden van een ringoven stonden en waarvan alleen het gedeelte dat boven het dak uitstak, rond van vorm was. De naam CORUBONA is in verticale richting met witte bakstenen prominent in de schacht ingemetseld. Aldus vormt de uit 1912 stammende schoorsteen – met een beschermd status als gemeentelijk monument – van de gelijknamige voormalige steenfabriek een markant herkenningspunt langs de Napoleonsweg in Midden Limburg.

SANTONA

Met deze naam is in Katwijk, nabij Cuijk, onder de naam Georgia Pacific Nederland BV een schoorsteen gebouwd in 1961 met een hoogte van 30 meter door een onbekende bouwer. Het is een Zweedse tissue fabriek geweest.

ALKMAAR, SCHOORSTEEN STOOMWASSERIJ FA. KROM.

De historische schoorsteen aan het Jaagpad/Eilandswal, gebouwd in 1957, van de vroegere Alkmaarse firma S. Krom, eertijds bekend als de “Noord-Hollandsche Stoomwasch- en Strijkinrichting met ververij en chemische wasserij” is in oktober 2019 verplaatst. Dit naar aanleiding van een nieuwbouwplan voor een woonwijk op deze locatie. Schoorsteenbouwer Harm Meijer is in oktober begonnen met de demontage van de schoorsteen.

Aan het begin van de twintigste eeuw verzezen de gebouwen van de firma Krom.

In 1925 werd het complex aanzienlijk uitge-

De schoorsteen stond jaren alleen na de sloop van de fabriek. De strakke achtlaags geschilderde versiering.

breid, waarbij ook een nieuwe fabrieksschoorsteen werd gebouwd. Na het vertrek van het bedrijf uit Alkmaar is een groot deel van de oorspronkelijke bebouwing gesloopt.

De thans nog aanwezige schoorsteen wordt door de gemeente Alkmaar als monumentwaardig omschreven om de volgende redenen:

- Architectuurhistorisch. Voor Alkmaar een zeldzaam voorbeeld van een historische herinnering aan de fabrieksschoorsteen van Wasserij Krom en vanwege de toenemende landelijke zeldzaamheid van fabrieksschoorstenen
- Cultuurhistorisch. Als voorbeeld van de industrialisatie van Alkmaar en vanwege de betekenis van de “Stoomwasch- en Strijkinrichting” van Krom voor Alkmaar
- Vanwege het gaaf behouden karakter van de schoorsteen
- Vanwege het beeldbepalende belang van de schoorsteen voor dit deel van Alkmaar

Een bijzonderheid is de strakke acht laags versiering, de band die in de schoorsteen is gebruikt. Deze bestaat uit wit/rode blokken van een steen breed en twee stenen hoog. Hierbij het gerucht dat het mogelijk een eerbetoon zou kunnen zijn aan een schoorsteenbouwer die bij de bouw van de schoorsteen is verongelukt, maar het bewijs daarvoor is niet gevonden.

Zwart.

AMSTERDAM, SCHOORSTEEN HEMWEG-CENTRALE

Als gevolg van de maatregelen om de CO-2 uitstoot in Nederland te verminderen, worden kolencentrales gesloten. De kolengestookte Hemwegcentrale in Amsterdam is al in december 2019 gesloten. De electriciteitscentrale, eigendom van het Vattenfall-concern, werd in 1994 gebouwd. Na de sluiting van de centrale zal het immense complex worden gesloopt, inclusief de monumentale, 185 (!) meter hoge betonnen schoorsteen.

HOGEZAND-SAPPEMEER, SCHOORSTEEN KETELHUIS

De fabrieksschoorsteen van "kindcentrum Vosholen" aan de Boomgaard te Hoogezand-Sappemeer wordt aardbevingsbestendig gemaakt. Op de plaats waar het complex wordt gebouwd lag ooit een kwekerij. De monumentale schoorsteen van het ketelhuis van waaruit de kassen werden warm gestookt, werd in 2008 voor 100.000 euro gerestaureerd. Van bevingsbestendig maken had niemand toen nog gehoord. Daarom moet dat nu als nog gebeuren. De fabrieksschoorsteen van rode baksteen wordt in plakjes gesneden, ontmanteld en aan de kant gezet. De schoorsteen krijgt een nieuw fundament met een stalen wapening. Wanneer de plakjes van de schoorsteen op de nieuwe fundering zijn teruggeplaatst, wordt de wapening langs de binnenkant van de schoorsteen aan een metalen dakje bovenop verbonden. Dit zorgt voor een onzichtbare verankering. Het heeft even geduurd, maar dan heb je ook wat. De Theo Thijssenschool is sinds de herfst-vakantie onder dak in kindcentrum Vosholen in Hoogezand-Sappemeer. Na de kerstvakantie heeft ook de R.-K. Sint Antoniusschool haar deel van het gebouw in gebruik genomen. Het zijn vier organisaties, twee basisscholen, een peuteropvang en een buitenschoolse opvang, onder één dak", zegt Nathalie Oldenburger, sinds anderhalf jaar directeur van de Theo Thijssenschool. De peuterspeelzaal is gehuisvest in het vroegere ketelhuis, gemarkeerd door de tot cultureel erfgoed bestempelde fabrieksschoorsteen.

UTRECHT

Op 24 april 2019 werd de herbouwde schoorsteen van de Werkspoorkantine officieel opgeleverd tijdens een feestelijke bijeenkomst. Erik Nijhof, voorzitter van USINE schetste de totstandkoming van de schoorsteen van crowdfunding tot oplevering en bedankte alle 50 sponsors. Wethouder Anke Klein onderstreepte het belang van de schoorsteen als cultuurhistorisch erfgoed en symbool voor het Werkspoorkwartier. In het Werkspoorkwartier van Utrecht herinneren de straatnamen, een werkhaven en slechts enkele gebouwen aan het industrieel verleden van Werkspoor tussen 1912 en 1983. Het symbool van industrialisatie, een schoorsteen, ontbrak sinds 2011. Het ontspanningsgebouw verloor toen haar schoorsteen, het was de laatste op het terrein. De schoorsteen is vanaf heden weer

De oorspronkelijke schoorsteen links de herbouw rechts met op de achtergrond de betonnen schoorsteen van de Pegus Centrale.

een baken vanuit de trein en een vast herkenningpunt bij het bereiken van de Vlampijpstraat vanaf het Julianapark.

Werkspoor was ooit de grootste werkgever van Utrecht. Zij bouwde niet alleen op dit terrein treinen en voor diverse locaties in het land stalen bruggen, maar vervaardigde ook bussen, trams, staalconstructies, ijzeren gietstukken en

industriële installaties voor industrieën in de hele wereld.

De schoorsteen van het ontspanningsgebouw rookte voor activiteiten in de vrije tijd, zoals voor de personeelsvereniging. Het gebouw is gerealiseerd in 1939. Na de beëindiging van het bedrijf Werkspoor in Utrecht is dit gebouw in particuliere handen gekomen.

In 2015 nam USINE het initiatief om de in 2011 verdwenen schoorsteen te herstellen. In overleg met wijkbureau West is contact tot stand gekomen met de gebiedsmanager. Vervolgens is contact gezocht met de eigenaar, belanghebbenden in de omgeving en sponsors. Offerte werd aangevraagd bij de enige gespecialiseerde schoorsteenbouwer van Nederland, het bedrijf Harm Meijer uit Ten Boer.

OOSTHEM

De enige in Nederland bestaande schoorsteen met een linksdraaiende tordering is begin maart 2020 gesloopt. De uit 1901 stammende schoorsteen hoorde bij de zuivelfabriek van Oosthem nabij IJlst in Friesland. Op 11 mei 1901 werd de oprichtingsakte van de zuivelfabriek "De Hem" door 20 boeren getekend. De nieuwe fabriek

De schoorsteen te Oosthem kort na de ontdekking door STIF in 2008.

COLOFON

Rookpluimen is het informatiebulletin voor donateurs en sponsors van STIF en verschijnt 2 x per jaar.

De Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) stelt zich ten doel: de bestudering en instandhouding van fabrieksschoorstenen, die tot het industrieel erfgoed gerekend kunnen worden.

Donateur kan men worden door overmaking van: € 20,- voor particulieren, € 115,- voor bedrijven en organisaties, op NL-67RAB00384966144, t.n.v. penningmeester STIF, Den Haag.

Secretariaat: G.R. de Weger, Hoefslagmate 90, 8014 HH Zwolle, Tel: 038-4658116, Email: g.r.deweger@wxs.nl

Informatie: A.J. Barnard, voorzitter STIF, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg, Tel: 0523-261786, Email: barnard@kpnmail.nl.

werd op 2 april 1902 geopend. De bouwkosten van het geheel bedroeg fl. 50.100.- Het bedrijf heeft bestaan tot in 1962. Toen kwam er een fusie met "De Goede Verwachting", een fabriek uit Workum. Dat betekende het einde van De Hem, want de melk ging nu

De sloop in maart 2020.

voortaan naar Workum. Daarna werden de gebouwen verkocht. Sindsdien waren hier verschillende bedrijven gehuisvest. De directeurswoning bestaat nog en is gerestaureerd. Er bestonden wel plannen voor behoud van de schoorsteen maar deze zijn helaas niet uitgevoerd.

TROUVAILLE

Een trouvaille, een mooi Frans woord voor vondst. Tijdens een bezoek aan een curiosa winkel in Groningen zag uw voorzitter deze prachtige doos staan. Hij kon het niet laten... De doos staat nu bij hem thuis. De Twijnstra Oliefabrieken stonden in Maarsse. De schoorsteen werd gebouwd in 1921 door Sjeng Geelen uit Neer, meermalen genoemd in deze Rookpluimen, en bestaat nog. Het complex is omgebouwd tot een congrescentrum annex feestlocatie en heet nu "De Fabrique".

De doos van de Twijnstra Oliefabrieken